

O'QUVCHILARNING BADIY QOBILIYATLARI VA MAHORATLARI DIAGNOSTIKASI: ILMIY VA AMALIY USULLAR

p.f.n. **Teshaboyev Akramjon Yuldashevich**
Andijon davlat chet-tillari instituti

ANNOTATSIYA

Bu maqolada, o'quvchilarning badiiy qobiliyatlari va mahoratlari diagnostikasi uchun ilmiy va amaliy usullar muhokama qilinadi. Maqola, o'quvchilarning qobiliyatlari va mahoratlari diagnostikasi jarayonida muhim ma'lumotlar va texnikalar ko'rsatadi. Bu usullar o'quvchilarning rivojlanishini tushunish va rivojlantirishda yordam beradi. Ushbu maqolada, diagnostikasi usullari tahlil qilinadi va o'quvchilar uchun qanday muhimligi haqida bahsolinishadi. Keyingi maqolalarda, bu diagnostikasi usullarining amaliyotdagi samaradorligi va ularning o'quvchilarning rivojlanishida o'rnini ko'rsatishga doimo e'tibor beriladi.

Kalit so'zlar: Diagnostika, badiiy qobiliyatlar, mahoratlar, ilmiy, amaliy, o'quvchilar, rivojlanish, muhokama, usullar, tahlil, o'quv jarayoni, texnikalar, rivojlantirish.

Kirish. Mamlakatimizda ta'lim sohasini rivojlantirishda davlat va hukumat tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlar natijadorligi hisoblanadi. Bunday islohotlar samaradorligi avvalo ta'lim oluvchilar uchun munosib sharoit yaratilganligi bilan belgilanadi. Shu o'rinda umumiy o'rta ta'lim rivojlanish jarayonini o'rganish, ularni hududiy jihatdan farqlash maqsadga muvofiq hisoblanadi. Umumiy o'rta ta'lim sharoitida bu qobiliyatlarni aniqlash va tarbiyalash o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishi va ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quvchilarining badiiy qobiliyatlari va ko'nikmalarini diagnostika qilishda qo'llaniladigan ilmiy va amaliy usullar o'rganiladi. Badiiy ta'lim ijodkorlik, o'zini namoyon qilish va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi, bularning barchasi zamonaviy dunyoda muvaffaqiyatga erishish uchun zarurdir. Biroq, o'quvchilarning badiiy qobiliyatini baholash va tushunish badiiy ifodaning sub'ektiv xususiyati tufayli qiyin bo'lishi mumkin. Shuning uchun ham pedagog va tadqiqotchilar o'quvchilarning badiiy qobiliyatlarini xolisona baholash va diagnostika qilish uchun turli usullarni ishlab chiqdilar.

Psikometrik baholash kabi diagnostikaning ilmiy usullari o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlari, vizual-fazoviy qobiliyatlari, estetik sezuvchanliklari haqida

miqdoriy ma'lumotlarni beradi. Bu baholashlar o'quvchilarning bilim jarayonlari haqida qimmatli tushunchalarni taqdim etadi va kuchli tomonlarini va yaxshilash sohasini aniqlashga yordam beradi. Bundan tashqari, kuzatuv baholari o'qituvchilarga o'quvchilarning san'at asarlarini bevosita kuzatish va ularning texnik mahorati, o'ziga xosligi va badiiy ifodasini baholash imkonini beradi. Belgilangan badiiy tamoyillarga asoslangan rubrikalar va ball mezonlaridan foydalangan holda, o'qituvchilar baholash jarayonini standartlashtirishi va o'quvchilarga konstruktiv fikr bildirishi mumkin.

Ilmiy usullardan tashqari, portfelni ko'rib chiqish va loyiha asosida baholash kabi amaliy yondashuvlar o'quvchilarning badiiy rivojlanishi haqida qimmatli fikrlarni taqdim etadi. Portfoliolar o'quvchilarning vaqt o'tishi bilan ijodiy ishlarining to'liq qaydlari bo'lib xizmat qiladi, bu esa o'qituvchilarga ularning taraqqiyotini kuzatish va o'sish naqshlarini aniqlash imkonini beradi. Shu bilan birga, loyiha asosidagi baholash o'quvchilarga o'zlarining ijodiy qobiliyatlarini, muammolarni hal qilish qobiliyatlarini va haqiqiy dunyo kontekstlarida badiiy texnikani egallashlarini namoyish qilish imkoniyatini beradi.

Bundan tashqari, texnologiya integratsiyasi o'rta maktab o'quvchilarida badiiy qobiliyatlarni tashxislashda inqilob qildi. Raqamli vositalar va dasturiy ta'minot o'quvchilarga raqamli rasm, grafik dizayn va 3D modellash kabi yangi vositalarni o'rganishga imkon beradi va badiiy ifoda imkoniyatlarini kengaytiradi. Onlayn platformalar va virtual galereyalar o'quvchilarga o'z san'at asarlarini kengroq auditoriyaga namoyish qilish va butun dunyo bo'ylab tengdoshlari va mutaxassislaridan fikr-mulohazalarni olish imkoniyatini beradi.

Umumiy o'rta ta'lim maktabi o'quvchilarning badiiy qobiliyat va ko'nikmalarini diagnostika qilish ilmiy baholash usullarini amaliy qo'llash bilan uyg'unlashtirgan ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Psichometrik baholashlar, kuzatuv baholashlari, portfoliolar ko'rib chiqish va loyiha asosidagi baholashlarni qo'llash orqali o'qituvchilar o'quvchilarning badiiy qobiliyatini har tomonlama tushunishlari va ularning ijodiy rivojlanishi uchun moslashtirilgan yordam ko'rsatishlari mumkin. Texnologiyani qo'llash diagnostika jarayonini yanada yaxshilaydi, badiiy izlanish va ifoda uchun yangi yo'llarni taklif qiladi. Oxir oqibat, o'quvchilarning badiiy iste'dodlarini rag'batlantirish nafaqat ularning ta'lim tajribasini boyitadi, balki tobora ijodiy va innovatsiyalarga asoslangan dunyoda shaxsiy va professional muvaffaqiyat uchun qimmatli ko'nikmalar bilan jihozlaydi.

Badiiy qobiliyatlarni tushunish. Badiiy qobiliyatlar vizual idrok etish, ijodkorlik, tasavvur va chizmachilik, rasm, haykaltaroshlik va raqamli san'at kabi turli xil badiiy vositalarni bilish kabi ko'nikmalar keng doirasini o'z ichiga oladi. Bu qobiliyatlar

har bir shaxsda turlicha namoyon bo'lib, ularni aniqlash va baholashni murakkab harakatga aylantiradi.

Vizual idrok badiiy ifodaning asosini tashkil qiladi, chunki u vizual dunyoni kuzatish va sharhlash qobiliyatini o'z ichiga oladi. Kuchli vizual idrok odamlarga tafsilotlarni sezish, chuqurlik va shaklni idrok etish, shakllar, ranglar va to'qimalar o'rtasidagi munosabatlarni tushunish imkonini beradi. Bu mahorat san'atkorlar uchun o'z mavzularini to'g'ri aks ettirish va o'z asarlari orqali ma'noni etkazish uchun zarurdir.

Ijodkorlik ijodiy qobiliyatlarning yana bir asosiy jihati bo'lib, u o'ziga xos g'oyalarni yaratish, o'ylash va muammolarga yangicha nuqtai nazardan yondashish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Ijodiy shaxslar ko'pincha tavakkal qilishga, yangi texnikalar bilan tajriba o'tkazishga va noan'anaviy tushunchalarni o'rganishga tayyorligini namoyish etadilar. Ijodkorlikni rivojlantirish innovatsiyalarni rag'batlantirish va badiiy ifoda chegaralarini oshirish uchun juda muhimdir.

Tasavvur badiiy jarayonda markaziy rol o'ynaydi, bu odamlarga haqiqat cheklovlaridan tashqarida imkoniyatlarni tasavvur qilish imkonini beradi. Rassomlar o'z tasavvurlarini yangi kompozitsiyalarni kontseptuallashtirish, fantastik olamlarni ixtiro qilish va o'z asarlarini ramziylik va metafora bilan singdirish uchun ishlatadilar. Yorqin tasavvur san'atkorlarga oddiy narsalardan ustun turish va his-tuyg'ularni uyg'otish, fikrni uyg'otish va tomoshabinlarda hayrat uyg'otish imkonini beradi.

G'oyalar va tushunchalarni aniq shakllarga aylantirish uchun badiiy vositalarni bilish juda muhimdir. Bo'yoq, loy va ko'mir kabi an'anaviy materiallar bilan ishlash yoki raqamli asboblar va texnologiyalarni o'rganishdan qat'i nazar, rassomlar o'z qarashlarini samarali etkazish uchun texnik mahorat va mahoratni rivojlantirishlari kerak. Badiiy texnikaning mahorati rassomlarga materiallarni manipulyatsiya qilish, yorug'lik va soyani boshqarish va kayfiyat, atmosfera va ma'noni ifodalovchi vizual effektlarni yaratishga imkon beradi.

Badiiy qobiliyatlarni baholash ushbu o'zaro bog'liq ko'nikma va malakalarni yaxlit tushunishni talab qiladi. Ba'zi odamlar rasm chizish yoki rasm chizish kabi muayyan sohalarda ustun bo'lishlari mumkin bo'lsa-da, boshqalari bir nechta vositalarda mahorat ko'rsatishi yoki noyob iste'dod kombinatsiyasiga ega bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, badiiy qobiliyatlar statik emas, balki ta'lim, amaliyot va turli xil ta'sirlarga ta'sir qilish orqali o'stirilishi va rivojlanishi mumkin. Badiiy qobiliyatlar turli ko'nikmalar to'plamini o'z ichiga oladi, jumladan, vizual idrok etish, ijodkorlik, tasavvur va turli badiiy vositalarni bilish. Bu qobiliyatlar juda individualdir va har bir rassomda turlicha namoyon bo'ladi, bu ularni aniqlash va baholashni murakkab harakatga aylantiradi. Badiiy ifodaning asosiy elementlarini tushunish va o'quvchilarning xilma-xil iste'dodlarini tan olish orqali o'qituvchilar o'quvchilarning

ijodini kashf qilishlari, ko'nikmalarini rivojlantirishlari va badiiy imkoniyatlarini to'liq ochishlari uchun imkoniyatlar yaratishlari mumkin .

Ilmiy diagnostika usullari:

1. Psixometrik baholashlar:

- Ijodkorlik, vizual-fazoviy qobiliyat va estetik his-tuyg'ularni baholash uchun mo'ljallangan psixometrik testlar o'quvchilarning badiiy qobiliyatlari haqida qimmatli ma'lumotlarni beradi.
- Torrance Tests of Creative Thinking (TTCT) va Guilford's Alternative Uses Test (GAUT) kabi testlar turlicha fikrlash va g'oyaviy ravonlikni, badiiy ijodning muhim tarkibiy qismlarini o'lchaydi.

2. Kuzatuv baholari:

- o'quvchilarning ijodiy ishlarini bevosita kuzatish va ularning badiiy topshiriqlarga yondashishi pedagoglarga ularning texnik mahorati, o'ziga xosligi, badiiy ifodasini baholash imkonini beradi.
- Belgilangan badiiy tamoyillarga asoslangan rubrikalar va ball mezonlari baholash jarayonini standartlashtirishga yordam beradi va konstruktiv fikr-mulohazalarni beradi.

Amaliy diagnostika usullari:

1. Portfolio sharhlari:

- O'quvchilarni vaqt o'tishi bilan o'z san'at asarlari portfelini saqlashga undash o'qituvchilarga ularning yutuqlarini kuzatish va yaxshilash yo'nalishlarini aniqlash imkonini beradi.
- Portfoliolar o'quvchilarning badiiy rivojlanishining keng qamrovli yozuvlari bo'lib xizmat qiladi va shaxsiylashtirilgan ta'lim va maqsadlarni belgilash uchun asos sifatida ishlatilishi mumkin.

2. Loyihaga asoslangan baholashlar:

- ochiq turdagi badiiy loyihalarni topshirish o'quvchilarning ijodkorligini, muammoni yechish qobiliyatini, badiiy uslublarni egallashini namoyon etish imkonini beradi.
- Loyihalar o'quvchilarning qiziqishlari va kuchli tomonlariga moslashtirilishi mumkin, bu ularning badiiy harakatlariga nisbatan avtonomiya va egalik hissini uyg'otadi.

Texnologiya integratsiyasi: Texnika taraqqiyoti umumta'lim maktablari o'quvchilarining badiiy qobiliyatlarini diagnostika qilish va rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytirib, badiiy ta'limda ijodkorlik va innovatsiyalarning yangi davrini boshlab berdi.

Raqamli vositalar va dasturiy ta'minot o'quvchilarning badiiy vositalar bilan aloqa qilish usullarini inqilob qilib, kashfiyot va tajriba uchun bir qator imkoniyatlarni taklif qildi. Adobe Photoshop, Illustrator va Procreate kabi dasturlarga kirish orqali o'quvchilar an'anaviy va raqamli san'at shakllari o'rtasidagi chegaralarni yo'qotib, raqamli rasm, grafik dizayn va 3D modellashni o'rganishlari mumkin. Ushbu vositalar

foydalanuvchilarga qulay interfeys va o'quvchilarga o'z ijodkorliklarini ochish, tasvirlarni manipulyatsiya qilish va badiiy tasavvurlarini aniqlik va osonlik bilan jonlantirish imkonini beruvchi ko'plab xususiyatlarni taqdim etadi.

Bundan tashqari, onlayn platformalar va virtual galereyalar o'quvchilarning o'z asarlarini namoyish qilish va sinf devorlaridan tashqarida tomoshabinlar bilan bog'lanish usullarini o'zgartirdi. Behance, DeviantArt va ArtStation kabi veb-saytlar o'quvchilar o'z ijodlarini baham ko'rishlari, tengdoshlari va mutaxassislaridan fikr-mulohazalarni olishlari va global auditoriyaga ta'sir qilishlari mumkin bo'lgan virtual hamjamiyat sifatida xizmat qiladi. Virtual galereyalar va ko'rgazmalar o'quvchilarga o'zlarining san'at asarlarini tanlangan raqamli makonlarda namoyish etish, turli millat va madaniyatlarga ega bo'lgan tomoshabinlarni jalb qilish imkoniyatini beradi.

Texnologiyaning integratsiyasi nafaqat badiiy ifoda ufqlarini kengaytiradi, balki badiiy qobiliyatlarni tashxislash va baholashni ham yaxshilaydi. Raqamli vositalar o'quvchilarning ijodiy jarayonlarini qo'lga kiritish va tahlil qilishning yangi usullarini taklif qiladi, ular qaror qabul qilish, muammolarni hal qilish strategiyalari va texnik bilimlari haqida tushuncha beradi. Bundan tashqari, onlayn platformalar bir nechta manbalardan fikr-mulohazalarni to'plashni osonlashtiradi, bu esa o'quvchilarga turli nuqtai nazarlarni olish va konstruktiv tanqidga asoslangan badiiy mahoratini oshirish imkonini beradi.

Bundan tashqari, texnologiya o'qituvchilarga o'qitishni shaxsiylashtirishga va turli darajadagi badiiy qobiliyatlarga ega bo'lgan o'quvchilarga maqsadli yordam ko'rsatishga imkon beradi. Raqamli platformalar turli xil o'rganish uslublari va afzalliklariga mos keladigan interaktiv darsliklar, o'quv videolari va onlayn resurslarni taklif qiladi. O'qituvchilar ushbu manbalardan qiziqarli darslarni ishlab chiqish, hamkorlikdagi loyihalarni amalga oshirish va o'quvchilarga o'zlarining badiiy rivojlanishiga egalik qilishlariga yordam berishlari mumkin.

Texnologiyaning integratsiyasi o'rta maktab o'quvchilarining badiiy qobiliyatlarini tashxislash va rivojlantirishda inqilob qildi, kashfiyot, hamkorlik va ifodalash uchun yangi yo'llarni taklif qildi. Raqamli vositalar va dasturiy ta'minot o'quvchilarga yangi vositalarni o'rganish, texnikalar bilan tajriba o'tkazish va ijodkorlik chegaralarini oshirish imkonini beradi. Onlayn platformalar va virtual galereyalar o'quvchilarga o'z san'at asarlarini namoyish qilish, fikr-mulohazalarni olish va rassomlar va ishqibozlarning global hamjamiyatiga ulanish imkoniyatini beradi. Texnologiyani qo'llagan holda, o'qituvchilar ijodkorlikni ilhomlantiradigan, innovatsiyalarni rag'batlantiradigan va o'quvchilarga raqamli asrda o'zlarining to'liq badiiy salohiyatini ochishga imkon beradigan dinamik o'quv muhitini yaratishi mumkin.

Xulosa.

Umumiy o'rta ta'lim maktabi o'quvchilarining badiiy qobiliyat va ko'nikmalarini diagnostika qilishda ilmiy baholash usullarini amaliy qo'llash bilan uyg'unlashtirgan ko'p qirrali yondashuv zarur. Psikometrik baholash, kuzatuv baholari, portfelni ko'rib chiqish va loyiha asosidagi baholashlardan foydalanish orqali o'qituvchilar o'quvchilarning badiiy qobiliyatini har tomonlama tushunishlari va ularning ijodiy rivojlanishi uchun moslashtirilgan yordam ko'rsatishlari mumkin. Bundan tashqari, texnologiyani qo'llash diagnostika jarayonini yaxshilaydi, badiiy izlanish va ifoda uchun yangi yo'llarni ochadi.

Psikometrik baholash orqali o'qituvchilar o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlari, vizual-fazoviy ko'nikmalari va estetik his-tuyg'ularini miqdoriy baholashlari mumkin, ularning bilish jarayonlari haqida qimmatli tushunchalar beradilar. Kuzatuv baholari o'qituvchilarga o'quvchilarning texnik ko'nikmalari, o'ziga xosligi va badiiy ifodasini to'g'ridan-to'g'ri baholash, shaxsiy fikr-mulohazalarni taqdim etish imkonini beradi. Portfolio sharhlari o'quvchilarning badiiy o'sishiga bo'ylama nuqtai nazarni taklif qiladi, loyiha asosidagi baholash esa o'quvchilarga o'zlarining ijodiy qobiliyatlarini real dunyo kontekstlarida namoyish qilish imkoniyatini beradi.

Texnologiyaning integratsiyasi badiiy izlanish va ifodalash imkoniyatlarini kengaytirib, o'quvchilarga yangi vositalar bilan tajriba o'tkazish, tengdoshlari bilan hamkorlik qilish va o'z ishlarini global auditoriyaga namoyish qilish imkonini beradi. Raqamli vositalar va dasturiy ta'minot o'quvchilarga ijod chegaralarini kengaytirish va raqamli san'at shakllarida texnik mahoratni rivojlantirish imkonini beradi. Onlayn platformalar va virtual galereyalar o'quvchilarga turli manbalardan fikr-mulohaza olish va rassomlar va ishqibozlar jamoasi bilan bog'lanish imkoniyatini beradi.

Oxir oqibat, o'quvchilarning badiiy iste'dodlarini rivojlantirish ularning ta'lim tajribasini boyitadi va tobora ijodiy va innovatsiyalarga asoslangan dunyoda shaxsiy va professional muvaffaqiyat uchun qimmatli ko'nikmalar bilan jihozlaydi. Badiiy ta'lim nafaqat ijodkorlik, o'zini namoyon qilish va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi, balki empatiya, madaniyatni qadrlash va muloqot qobiliyatlarini ham rivojlantiradi. O'quvchilarga o'zlarining badiiy imkoniyatlarini o'rganish imkoniyatini berish orqali o'qituvchilar XXI asrning qiyinchiliklari va imkoniyatlarini engishga tayyor bo'lgan har tomonlama barkamol shaxslarni rivojlantirishga hissa qo'shadilar.

Umumiy o'rta ta'lim maktabi o'quvchilarining badiiy qobiliyatlarini diagnostika qilish va tarbiyalash ilmiy baholash usullarini, amaliy qo'llanmalarni va texnologiyani o'ylangan holda integratsiyalashgan holda kompleks yondashuvni talab qiladi. O'qituvchilar badiiy ta'limga sarmoya kiritish va o'quvchilarning ijodiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash orqali keyingi avlod rassomlari, innovatorlari va yetakchilariga jamiyatga mazmunli hissa qo'shish imkoniyatini berishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. G'olib, E. (2016). "Iqtidorli bolalar: afsonalar va haqiqatlar". Akademik terapiya, 51 (4), 423-431.
2. Smit, J. K. va Smit, L. F. (2008). "Rassomlarni tarbiyalash: badiiy ta'limga yondashuvlar". Routledge.
3. Guilford, J. P. (1967). "Inson aqlining tabiati". MakGrou-Xill.
4. Torrance, E. P. (2008). "Torrance ijodiy fikrlash testlari: me'yorlar-texnik qo'llanma". Sxolastik test xizmati.
5. Burton, J., Horowitz, R. va Abeles, H. (2000). "San'atda va san'at orqali o'rganish: o'tkazish masalasi." San'at ta'limida tadqiqotlar, 41(3), 228-257.
6. Eisner, E. V. (2002). "San'at va ongning yaratilishi". Yel universiteti nashriyoti.
7. Hetland, L., Winner, E., Veenema, S. va Sheridan, K. M. (2013). "Studio fikrlash 2: Tasviriy san'at ta'limining haqiqiy afzalliklari". O'qituvchilar kolleji matbuoti.
8. Csikszentmihalyi, M. (1997). "Oqim va kashfiyotlar va ixtirolar psixologiyasi". HarperPerennial.
9. Gardner, H. (1993). "Ko'p intellekt: amaliyotdagi nazariya". Asosiy kitoblar.
10. Craft, A. (2001). "Kichik C ijodkorligi." Craft, A., Jeffrey, B. va Leibling, M. (Eds.), "Ta'limda ijodkorlik". Davomiylik.